פרשת דברים – עקיבא נִחמתָנו

בפרשת השבוע חוזר משה רבנו בקצרה על האירועים המרכזיים שאירעו מיציאת מצרים ועד הכניסה לארץ. האירוע המרכזי המתואר בפרשה הוא חטא המרגלים, שבגללו נגזר על דור המדבר: "אִם יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם" (דברים א לה).

בפרשת שלח מתוארת ההצלחה של המרגלים להחטיא את כל העם: "וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא" (במדבר יד א), ודרש על כך רבי יוחנן (מסכת תענית כט.) שהַלַּיְלָה הַהוּא היה ליל תשעה באב, וכך אמר להם הקב"ה: "אתם בכיתם בכיָה של חִנם, ואני קובע לכם בכיָה לדורות".

שני בתי המקדש חרבו בתשעה באב. המאיסה בארץ ישראל בדור המדבר הייתה השורש לפורענות חורבן בתי המקדש ולפורענויות נוספות שחלו בתאריך זה.

הלכות מיוחדות יש לתפילות תשעה באב:

בערב תשעה באב לא אומרים תחנון במנחה, וכשחל תשעה באב בשבת לא אומרים במנחה "צִדְקָתְךָ צֶדֶק". השולחן ערוך (בסימן תקנב סעיף יב) כתב שהטעם לכך הוא מפני שתשעה באב נקרא "מוֹעֵד" (איכה א טו), ובמנחה שלפני חגים ומועדים לא אומרים תחנון וצידוק הדין (משנה ברורה רצב סעיף קטן ו). מטעם זה כמובן שגם בתשעה באב עצמו אין אומרים תחנון ולא סליחות, כדין מוֹעֵד (שולחן ערוך סימן תקנט סעיף ד).

מוסיף שם הרמ"א שאין אומרים "לַמְנַצֵּחַ" (מזמור כ'), וכתב המשנה ברורה (שם סעיף קטן יט) שהטעם לכך הוא שכתוב במזמור זה "יַעֲנְךָ ה' בְּיוֹם צָרָה" (כ ב), ואי אפשר להגיד שתשעה באב הוא יוֹם צָרָה!

נשאלת השאלה מה החגיגיות הזאת בתפילות תשעה באב? ואיך הפך תשעה באב מיום גדוש פורענות וצרות ליום מוֹעֵד שאפילו לכנותו יוֹם צָרָה אי אפשר!

התשובה על כך במסופר במסכת מכות (כד.):

הגמרא מספרת על רבן גמליאל, רבי אלעזר בן עזריה, רבי יהושע ורבי עקיבא שעלו להר הבית וראו שועל יוצא ממקום קודש הקודשים. התחילו כולם לבכות, חוץ מרבי עקיבא שצחק.

שאלו את רבי עקיבא: "מה משמח כל כך?"

ענה להם רבי עקיבא בשאלה: "מדוע אתם בוכים?"

אמרו לו: "מקום שנאמר בו 'וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת' ועכשיו יוצא ממנו שועל – איך לא נבכה!"

ענה להם רבי עקיבא: "בדיוק בגלל זה אני צוחק: אם התקיימה נבואת הפורענות – בוודאי תתקיים גם נבואת הנחמה על בניין בית המקדש!"

אמרו לו: "עקיבא, נִחמתָנו!"

למדנו מכאן שמנקודת השיא השלילי, מהשפל הגדול של החורבן, מתחילה לצמוח הישועה, שאותה כבר צופה רבי עקיבא, ולכן תשעה באב הוא גם יום "תשועה באב": לא רק יום צום ואבל על החורבן, אלא גם יום בשורה על גאולת ישראל, והביטוי לכך הוא נוסח התפילה הדומה לתפילת החגים.

התבוננות בפרטי מנהגי התפילה בתשעה באב מביאה אותנו להסתכלות חיובית ומחנכת אותנו להתבונן לעומק ולראות את הטוב שבכל מציאות.

יהי רצון שנזכה עוד השנה שכל צומות החורבן ייהפכו למועדים וימים טובים.